

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'nce belirlenmiş yaş sınırlarına göre 15 - 24 yaş arasında olan gençlerin nüfusu, toplam dünya nüfusunun %19'unu oluşturmaktadır. Tüm dünyada HIV enfekte vakaların %95'inden fazlası gelişmekte olan ülkelerdedir ve bunların büyük çoğunluğu 15-24 yaş grubundadır. Bu grubun sağlık ve eğitim gereksinimlerinin karşılanması hem ülkenin sosyal ve ekonomik gelişimi hem de genel nüfus politikaları üzerinde bir etki yaratabilmek açısından önemlidir. Türkiye gelişmekte olan genç nüfusa sahip bir ülkedir. 2002 yılı Türkiye İstatistik Yıllığı verilerine göre Türkiye nüfusunun %10.6'sını 15-19 yaş grubu, %9.9'unu 20-24 yaş grubu oluşturmaktadır. Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve planlanmamış gebelikler genç nüfusun en önemli sağlık sorunları arasındadır. Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre 2003-2004 yılı yüksek öğretim öğrenci sayısı 1.946.442 olarak belirtilmiştir. Artan genç nüfusun eğitim ve sağlık gereksinimlerinin karşılanması için önlemler alınması gereği ülkenin 2000-2005 yılları için geliştirilen VIII. Kalkınma Planı'nda öncelikler arasında belirtilmiştir. Planın "Nüfus" konulu Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda Sağlık Bakanlığı'nın da ergen üreme sağlığı hizmet modeli geliştirmeye yönelik ön çalışmalar yapıp tamamlaması öngörülmüş; "Cinsel Sağlık, Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar ve HIV/AIDS" başlıklı V. Bölümü'nde de aynı ilgiyle, "cinselliğin bireyi zenginleştiren bir yaşam özelliği olduğu, her yaşta, yaşa uygun cinsel sağlık bilgilerinin verilebileceği, erken yaşta başlayan eğitimin sağlıklı gelişme süreci ve riskli davranışların önlenmesi açısından daha etkin olacağı ve örgün eğitimde bu amaçla uygun müfredat programları ve eğitici yetiştirilmesinin önemi" ayrıca vurgulanmıştır.

Üreme sağlığı hem kadınları hem de erkekleri kapsayan bir kavramdır. Ancak kadınlar için yaşamlarını doğrudan etkileyen öneme sahiptir. Gebelik, doğum ve düşüğe bağlı sorunlar sadece kadınları etkilemektedir. Kadınlar cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma yönünden daha yüksek riske sahiptirler. Genital yol enfeksiyonları kadınlarda daha ciddi geç komplikasyonlara neden olmaktadır ve HIV/AIDS gibi annedeki enfeksiyonların bebeklere bulaşması söz konusudur. Diğer yandan, üreme sağlığı ve üreme haklarının

kullanılması konularında etkin rol oynayan erkeklerin de bilgi yetersizliği olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Ancak, daha da tehlikelisi, erkeklerin bu konuda kadınlarla kıyaslandığında bilgi sahibi olduğunu düşünmeleridir. 01.04.2003-31.12.2003 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Gençlik Danışma birimlerine başvuran öğrencilerin sayılarına bakıldığında; erkek öğrenci oranlarının çok düşük olduğu ve bunun sebebi olarak ta erkeklerin üreme sağlığı/cinsel sağlık konularında daha çekingen oldukları, bu tür sorunları paylaşmakta güçlük çektikleri ya da bu konularda kızlara daha fazla sorumluluk düştüğünü düşünmeleri gibi faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde gençlerdeki bilgi yetersizliği ve yanlış bilgilendirme, uygun olmayan ya da niteliksiz üreme sağlığı hizmetleri, yüksek riskli cinsel davranışlar, cinselliğın tabu olarak görülmesi, erken evlilikler ve erken cinsel ilişki ile birlikte, bunların neden olduğu baskı, ayrımcı toplumsal uygulamalar, kız ve kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve birçok kadının kendi cinsel yaşamları üzerindeki kontrolünün sınırlı olması, karar verme özgürlüğünün kısıtlanmış olması gibi etmenler mevcut danışmanlık hizmetlerinden yararlanamamalarına, üreme sağlığına erişememelerine ve üreme haklarını kullanamamalarına neden olmaktadır. Yeterli ve kaliteli bilgi ve hizmetin olmaması nedeni ile üniversite çağındaki yeni kimlik ve çevre kazanma çabaları kimi zaman bireylerin sağlık risklerini artırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde üreme sağlığı ve cinsel sağlık eğitimlerinin gerek eğitim sisteminin içinde gerekse ailede istenilen düzeyde olmaması gençlerin kendi bedenlerine yabancı büyümelerine ve farkındalıkları olmadığı için de çok kolay risk almalarına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak erken yaşta yaşanan cinsel ilişkiler; ergen gebelikleri ve doğumları, küretaj, HV/AIDS ve CYBH gibi istenmeyen sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, gençlerin üreme sağlığı, üreme hakları ve cinsel sağlık konularında bilinçlendirilmesi acil önem taşımaktadır.

Gençlere yönelik bütüncül yaklaşımlarda yukarıda sayılan gerçeklerin göz önüne alınması gerekir. Üreme sağlığı cinselliği de kapsayan bir bütün olarak ele alınmalı, kadın erkek bütün bireylerin temel hakkı olarak kabul edilmelidir. Bu hakkın gerçekleştirilmesi, hakların bilinmesine ve gerekli hizmetlere ulaşılabilmesine bağlıdır. Bu bakımdan, gençlere yönelik üreme sağlığı/cinsel sağlık ve üreme hakları eğitimi, özel bir önem taşımaktadır.

Cinsel eğitim Türkiye'de ilk kez, uluslararası destekli bir gönüllü kuruluşun (IPPF) katkısıyla 1974 yılında, Aile Planlaması Derneği'nin çalışma alanına girmesi üzerine tartışılmış, konuyla ilgili olarak gençlerin bilgi ve tutumlarının araştırılması gereğine dikkat çekilmiştir. O zamandan günümüze dek yapılan araştırmalarda hep, gençlerin bilgi gereksinimi olduğu ancak bu gereksinimlerinin yaygın olarak karşılanamadığı belirlenmiş, sonuçlar ilgililerle paylaşılmıştır. Özellikle, dünyada 1990'lı yıllarda HIV/AIDS yayılımına paralel olarak gençlerin üreme sağlığı konusunda bilgilendirilmeleri ve hizmet gereksinimlerinin karşılanması için gösterilen çabalar doğrultusunda, ülkemizde sınırlı sayıda da olsa, gönüllü kuruluşların öncülüğünde gençlerin gereksinimlerinin karşılanması için özel projeler yürütülmüş, ülke çapında olmasa da pek çok gencin yararlandığı yerel eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu projelerin yaygınlaştırılması, stratejik genç gruplarına verilmesi ve üreme sağlığı/cinsel sağlık ve üreme hakları konularında doğru ve uygulanabilir bilginin gençlere ulaştırılması halen çok ciddi bir ihtiyaçtır.

İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı uzmanlarının hazırladığı "Gençler ve Üreme Sağlığı" konusunda yapılmış araştırmaların derlenerek hazırlandığı rapora göre; cinsellikle ilgili bilgilendirme programlarının pek çok sağlık sorununu önlemede etkisi olduğu kanıtlanmıştır. Aynı raporda klinikleri kullanma oranlarının az olmasının sebepleri olarak aileden ya da komşulardan bir yetişkin tarafından görülme endişesi, klinikten hizmet alabileceğini düşünmeme ve klinik çalışanlarınca rapor edilme korkusu gelmektedir. Sonuçta gençlerin cinsellik ve üreme sağlığı programları ile tanışmaları bir gebelik ya da cinsel yolla bulaşan hastalıklarla baş etmek zorunda kaldıklarında gerçekleşmektedir.

Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültelerinde 86 erkek 145 kadın olmak üzere toplam 231 öğrenci ile gençlerde cinsel sağlık/üreme sağlığı ihtiyaçları konularında bir ön araştırma yapılmıştır. İleride kırsal bölgelerde dahil olmak farklı bölgelere dağılarak eczacılık hizmeti ve bunun yanında da özellikle kırsal bölgelerdeki halk için danışmanlık hizmeti verecek gençlerde erkeklerin % 87'si, kadınların % 86'sı böyle bir hizmet için kendilerine verilen akademik eğitimi yeterli görmemekte ve büyük çoğunluğu bu eğitimlerin güncellikten uzak kalıplaşmış bilgiler olduğunu düşünmektedirler. Yapılan anket sonucunda,

sağlık alanında eğitim gören eczacılık fakültesi öğrencilerinin aile planlaması yöntemleri, acil kontrasepsiyon ve kendi kendine meme ve testis muayenesi konularında bilgi düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bundan hareketle sağlık bilimleri alanı dışındaki okullarda, CS/ÜS konularında hiçbir eğitim almamış gençlerin üreme sağlığı, cinsel sağlık, üreme hakları konularında bilgilendirmeye ihtiyaçlarının olduğu düşünülmektedir.

Tüm bu ihtiyaçlardan hareketle, Türk Eczacıları Birliği Aralık 2005-Mart 2007 tarihleri arasında Avrupa Birliği'nce desteklenen TC Sağlık Bakanlığı Türkiye Üreme Sağlığı Programı kapsamında, gençlerin akran eğitimi yaparak üreme sağlığı/cinsel sağlık ve üreme hakları konularında farkındalık yaratma amaçlı bir proje yürütmüştür.

Proje çerçevesinde beş ilde sekiz eczacılık fakültesinden 94 öğrenci bir hafta süre ile eğitim almış, daha sonra okullarında standlar açarak ve konferans/seminerler vererek diğer öğrencileri eğitmişlerdir. Standlarda broşürler ve kondom dağıtarak konuya diğer öğrencilerin ilgisini çekmeye çalışmışlardır. Proje çerçevesinde karikatür yarışması ve konserler düzenlenmiş, gençlerin kendilerinin organize ettiği tüm bu etkinlikler, yine gençler tarafından ilgi ile izlenmiştir.

Elinizdeki kitap, proje çerçevesinde üniversitelerin çeşitli yerlerine konan ve standlardan dağıtılan Farkındayım logolu geribildirim kağıtlarına öğrencilerin yazdığı sorulara uzmanların verdiği yanıtlardan oluşmaktadır. Bu çerçevede elimize ulaşan yüzlerce soru kategorize edilmiş, tekrarlar elenmiş ve alanında uzman eğitim ekibimiz kendisini ilgilendiren konulardaki sorulara yanıtlar üretilmiştir. Ayrıca, kitapta karikatür yarışmasına katılan eserlerden ödül alanlar ve sergiye değer bulunanlar kullanılmıştır.

Umarız, bu kitap cinsel sağlık/üreme sağlığı konusunda doğruları yaygınlaştırmaya ufak da olsa bir katkı sağlar.

Projenin ete kemiğe bürünmesi için olmazsa olmazı sağlayarak destek sunan Avrupa Birliği ve Sağlık Bakanlığı yetkililerine, bu iki kurumda Üreme Sağlığı Programı'nda çalışan ve bize teknik ve

moral destek sağlayan herkese, kitabın oluşmasında en az bizim kadar alışan Psik. Dnř. Dolunay Polat'a, ama herşeyden önce projede bizimle çalışan gönüllü genç arkadaşlarımıza, proje etkinliklerine katılan ve bize soru soranlara teşekkür ediyoruz.

Türk Eczacıları Birliği
Farkındayım Projesi Ekibi